

НА ЗАКІНЧЕННЯ НОМЕРА

ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ ВЕЛИКИХ КОМПОЗИТОРІВ І ВИКОНАВЦІВ

Подібно до більшості людей, як композитори, так і виконавці страждають на інфекції, що суттєво впливає на їхню творчість. В одних випадках інфекційні захворювання призводили до передчасної смерті музикантів, позбавляючи світ великої кількості шедеврів, в інших — спричиняли виражений фізичний і психологічний дистрес, що позначилося на конкретних творах.

Творчі особистості здавна цікавилися названими патологіями. Досить згадати Джузеппе Верді, що взяв сюжет драми Олександра Дюма-сина “Дама з камеліями” для своєї опери “Травіата”, у якій головна героїня Віолетта Валері, партію якої часто виконувала відома Марія Каллас, захворює на туберкульоз, у другому акті і помирає на сцені. Щось подібне робили Пуччіні і Леонкавалло, використовуючи деякі сцени з божественного життя для зображення цієї хвороби в опері.

Повернімося тепер до композиторів. Кілька з них відійшли у кращий світ безпосередньо від гострих інфекційних хвороб або їх віддалених наслідків. Обрехт у Феррарі (1505 р.), Агрікола у Вальядоліді (1506 р.) і Герерро в Севільї (1599 р.) стали жертвами чуми. Цілком можливо, що Монтеверді помер від малярії у Венеції в 1643 році.

Жан-Батіст Люллі, французький композитор італійського походження, товариш Мольєра і “батько” французької опери, був відомий дуже експресивною рухливістю під час диригування оркестром. Якось він травмував смичком свою ногу під час концерту, після чого розвинулася гангрена, що і закінчилася летально.

Моцарт хворів на багато захворювань інфекційного походження. Відомо, що від віку 6 років у нього були нежиті, ангіни, грип, “черевний тиф”, віспа, часті шлункові розлади, гепатит і стоматологічні проблеми. Згідно з сучасними концепціями видається можливим, що він мав ревматизм. Талановитий австрієць помер у віці 35 років і похований у спільній могилі у Відні. Що стало причиною його смерті? Ходили чутки, що в останні дні життя до нього прийшов невідомий, одягнений у все сіре, і запропонував написати “Реквієм”. Композитор вважав, що це були відвідини Смерті. Серед імовірних причин його смерті згадували і отруєння, здійснене Сальєрі, що пізніше обіграли Пушкін і Римський-Корсаков. Щодо цього існує багато догадок, але найбільш імовірно, що Моцарт постраждав від загострення ревматизму, ускладненого частими кровопусканнями, котрі прописували тодішні горе-медики.

Россіні, який дожив до глибокої старості, заразився гонореею у віці 40 років. Це спричинило серйозну непрохідність уретри, через що часто застосовували катетеризацію. Його лікарем був Жан Сівіл, один із провідних урологів того часу. Останні роки життя композитора були сповнені obsesіями щодо захворювань, що відобразилося в “Піснях старості”. Смерть настала після операції з приводу раку прямої кишки, виконаної відомим французьким хірургом Нелатоном, що ускладнилася гангреною Фурньє.

У літературі неодноразово згадувалося, що Чайковський, ймовірно, помер від холери, але це важко перевірити, оскільки на момент смерті біля нього майже нікого не було, труна не була запечатана, а одяг не спалено, що зазвичай робили під час епідемії цього захворювання. Існує й гіпотеза, що композитор отруїв сам

себе за порадою прокурора Якобі, аби уникнути численних публічних обвинувачень у гомосексуалізмі.

Малер, як і Моцарт, також хворів на ревматизм. Наслідком цього стали ураження аортального і мітрального клапанів, котрі були клінічно німі до моменту смерті його дочки Марії-Анни. Вона померла від дифтерії і похована на цвинтарі Грінзінг у Відні в могилі, де композитор заповідав поховати й себе. Після цього його обстежило кілька лікарів, котрі й виявили вищезгадані серцеві проблеми. Митець помер через 4 роки від підгострого ендокардиту, верифікованого як клінічно, так і серологічно — шляхом виділення стрептококів із крові. Інфекційні проблеми переслідували і його сім'ю — жінка померла від пневмонії на початку 1950-х років, а друга дочка — у віці 19 років від поліомієліту. На честь останньої відомий австрійський композитор-експресіоніст Альбан Берг написав скрипковий концерт "На пам'ять про ангела". Він сам помер від дерматогенного сепсису у віці лише 50 років.

Говорячи про інфекційні захворювання, обов'язково слід згадати Кончіту Суперві, відому іспанську співачку мецо-сопрано 20–30 років 20-го століття, котра померла в 1936 році у Лондоні після народження мертвої дитини, ускладненого пологовим сепсисом, ймовірно, стрептококового походження. Цікаво, що саме в той час столиця Британської імперії була центром наукових досліджень цієї проблеми.

Бетховен страждав на неодноразові респіраторні інфекції і перехворів на віспу, найбільшою ж його проблемою була прогресуюча глухота. Було взято до уваги багато причин, аби пояснити таке порушення: автоімунні, судинні, травматичні, пухлинні і, звичайно, інфекційні. Деякі гіпотези підкреслюють роль сифілітичного ураження. Клінічна еволюція захворювання композитора дає можливість думати про нейросенсорну глухоту, викликану хронічним запаленням присінково-завиткового нерва. Бетховен помер у 1827 році внаслідок цирозу, мабуть, алкогольного походження. Очевидно, у нього була портальна гіпертензія, ймовірно, ускладнена пневмонією. Для полегшення асцити композитору протягом останніх місяців неодноразово проводили парацентез із видаленням великої кількості рідини без адекватної компенсації об'єму циркулюючої крові. Більше того, після проведення цих процедур у митця міг розвинутися перитоніт, якщо вірити деталям опису посмертного патологоанатомічного розтину його тіла, виконаного Вагнером і Рокітанським.

Франц Шуберт помер у 1828 році у віці лише 31 рік. Він, ймовірно, заразився сифілісом у віці 25 років, що спричинило для композитора великі фізичні і психічні страждання. У 1824 році з цього приводу митець навіть лікувався у Віденському загальному шпиталі. Вторинний сифіліс асоціюється із багатьма рецидивуючими ускладненнями. Останні місяці свого життя Шуберт провів у Відні в будинку на вулиці Кеттербрюкенштрассе у районі з дуже поганими санітарними умовами. Причиною його смерті, ймовірно, став черевний тиф, від якого померла і мати композитора.

Божевілья Шумана також пов'язують із сифілітичним ураженням, хоча це й важко довести. При хімічному аналізі в його волоссі знайшли ртуть, але це не є абсолютним доказом того, що митець одержував лікування цією речовиною. Смерть одного із засновників німецького музичного романтизму настала у віці 46 років.

Вольф помер у віці 43 років від наслідків дуже запізненого сифілісу. Сальєрі під кінець життя страждав на дуже серйозні поведінкові розлади, котрі, окрім психіатричних причин (депресивна псевдодеменція), пояснювали й венеричними захворюваннями. Доніцетті мав когнітивні порушення і паралічі сифілітичного ґенезу та утримувався у психіатричній лікарні, він помер, не доживши до 48 років. Сметана теж зазнав віддалених наслідків сифілісу. Перші симптоми у нього появилися в 1872 році, а в 1884 році композитор був госпіталізований у спеціалізовану медичну установу для паліативного догляду, де скоро й упокоївся. Деліус дожив до віку 72 років, але внаслідок сифілісу став паралізований і сліпий. Американський

композитор Скотт Джоуплін мав поведінкові і дисмнестичні розлади, марення і паралічі, померши у віці 49 років від пізнього сифілісу.

Не дивно, що багато музикантів страждало на туберкульоз. Сьогодні важко точно сказати, на який респіраторний розлад хворів Фридерик Шопен і що стало причиною його смерті. З підліткового віку митець мав хронічний кашель з надмірним виділенням харкотиння, низьку переносимість фізичних навантажень і артралгії. Щоб поліпшити своє здоров'я, він поїхав в Іспанію, але довго там не пробув, відчуваючи глибоку хандру. Польський композитор мав часті респіраторні інфекції, котрі протягом останніх 2 років його життя супроводжувалися кровохарканням, виділенням гнійного харкотиння і гарячкою. Запропоновано багато теорій для пояснення такого стану: туберкульоз, муковісцидоз, бронхоектатична хвороба. Після смерті пацієнта відомий французький патолог Крювельє виконав секцію трупа, однак документів про це не збереглося.

Клінічним прикладом туберкульозу в музиканта був Карл Марія фон Вебер. У віці 40 років через цю хворобу лікарі настійно радили йому оселитись на півдні Європи. Митець натомість поїхав у туманний і вогкий Лондон на прем'єру своєї опери "Оберон", де скоро й віддав Богові душу.

Є припущення, що на туберкульоз і/або сифіліс страждав також Паганіні. Через його дещо демонічну зовнішність і визначні музичні таланти ходили чутки, що він продав душу дияволу, а після смерті місця перебування його тіла ставали зонами настільки інтенсивного паломництва, що протягом більш ніж 30 років його не могли поховати в освячених місцях.

Закінчити наш короткий огляд хотілося б італійським тенором Енріко Карузо. У нього відзначали приступи кровохаркання, котрі різко погіршилися під час виконання арій у Бруклінській музичній академії 11 грудня 1920 року. Оперу, в якій йому відводилася головна роль, було перервано. Наступного тижня співак відчув себе дещо ліпше і намагався співати у Метрополітен-опері, але це лише загостило його стан. Медики порадили митцю переїхати у ліпший клімат, і він обрав містечко Сорренто біля Неаполя. Там він зупинився у готелі "Ексельсьюр Вікторія", де і прожив останній період свого життя. Лікарі ще й досі дискутують, що ж це було, — рак легень чи туберкульоз? 2 серпня 1921 року Карузо помер у Неаполі, де й похований.

Як бачимо, досить багато служителів високого мистецтва рано пішли із життя через банальні для нашого часу інфекції. На це не варто дивитися із сумом, оскільки всупереч усім стражданням, спричиненим хворобами, вони могли творити і виконувати шедеври, котрі ще й досі хвилюють людство.

Використана література

1. Abbott EC. Composers and tuberculosis: the effects on creativity. *Can Med Assoc J.* 1982 Mar 1; 126(5):534, 536-8, 543-4.
2. Bloor DL. Deaths of composers. *Practitioner.* 1972 Jun; 208(248):843-4.
3. Davies PJ. Beethoven's nephropathy and death. *J R Soc Med* 1993; 86:159-61.
4. Gomis M, Sanchez B. Music and infectious diseases. *Clin Microbiol Infect.* 2000 Nov; 6(11):575-8.
5. Green ST, Green FA. The great composers: their premature deaths. *J R Coll Physicians Lond.* 1987 Jul; 21(3):202-5.
6. O'Shea JG. Was Frederic Chopin illness actually cystic fibrosis? *Med J Aust* 1987; 147:586-9.
7. Rietschel ET, Rietschel M, Beutler B. How the mighty have fallen: fatal infectious diseases of divine composers. *Infect Dis Clin North Am.* 2004 Jun; 18(2):311-39.
8. Wheeler M. Mozart's last illness — a medical diagnosis. *J R Soc Med* 1990; 83: 586-9.

Підготував *Юрій Матвієнко*